

Juhász Eszter: Oslay József Oswald OFM, az Egri Norma és a Ferences Szegénygondozó Nővérek (Congregatio Sororum Pauperibus Succurrentium) rendjének alapítása

Bevezetés

A Katolikus Egyház két háború közötti hazai szegénygondozásának megkerülhetetlen rendszere az Egri Norma. A Norma alapítója, Oslay Oswald, ahogy a nővérek nevezték a „Főatya”, kiváló szónok, elkötelezett gyóntató, emellett igazi tudós pap volt, aki minden munkájába hatalmas lendülettel vetette bele magát. Igazi nagy lélek volt, mély spiritualitással, emberszeretettel, elfogadással. Amikor a Ferences Rend^[1] megvonta tőle a bizalmat és Szegedre internálta,^[2] némi gyötrelém után ezt is elfogadta: „[...] mint derült égből a villámcsapás ért a dolog. Két napig zúgott, dühöngött a lelkem, mint az orkán, mint a tenger. Harmadnapon, szentmise után így szóltam magamhoz: Páter Oswald, te vagy az, aki száz meg ezer léleknek oly sokszor beszéltél a Kereszt misztériumáról, a megaláztatásokról, a félreállítottságról, a lélek sötét éjszakájáról? Csak nem leszel gyáva, mikor most neked is ez jutott osztályrészül?! Lecsendesedett a lelkem.”^[3]

Elfogadta, hogy a sok munkás, aktív és nagy tettekkel teli év után egyszer csak nem rendfőnök többé, sőt, a számára oly kedves szegénygondozást is megvonták tőle. A nővérek azonban sohasem pártoltak el sem tőle, sem a ferences közösségtől. Bár a rend vezetése megszakította a kapcsolatot a nővérekkel és ezt Oslaynak is megtiltották, ők továbbra is Szent Ferenc leányaiként tekintettek magukra.^[4]

Oslay Oswald szerzetesi és papi életútja^[5]

Oslay József 1879. április 17-én született a Zala vármegyei kisközségben, Filócon.^[6] Gyermekkoráról szinte semmit nem tudunk. 1895-ben lépett be a Ferences Rendbe, a Szent László királyról elnevezett Ladislaita tartományba,^[7] Segesden. Szerzetesi nevét a VII. században élt Szent Oswaldról^[8] kapta. Noviciátusát^[9] 1895. szeptember 14-én kezdte meg és két év újoncidő után, 1896. szeptember 15-én, tett egyszerű fogadalmat. Egyszerű fogadalmasként Pécsre került, hogy 1896 szeptemberétől két évig filozófiát és egy évig teológiát tanuljon, 1899 szeptemberéig. Ekkor Bajára került, teológiát tanult. Örök fogadalmat 1900. április 22-én tett, a következő évben pedig, 1901. augusztus 24-én, pappá szentelték.^[10] Pappá szentelése után Dunaföldvárra került, ahol egészen 1911 szeptemberéig

szolgált. Filozófiatanár, vicemagiszter, novíciusmagiszter volt, majd a klerikusok magisztere^[11] lett. 1911-ben Bajára került, ahol ismét a klerikusok magisztere lett. Itt 1912-től gvardián^[12] lett, de még ugyanebben az évben Máriagyúdre került, ahol házfőnök és plébános helyettes volt. Közben tanári szakvizsgát és teológia tanári vizsgát tett. 1914–1923 között Gyöngyösön szolgált: magiszter, a dogmatika tanára és a Vincés Karitás^[13] igazgatója lett. Itt került először közeli kapcsolatba a szegénygondozás kérdésével, nehézségeivel, mely kérdések később az Egri Norma létrehozására ösztönözték. Gyöngyösön 1915–1921 között definitor,^[14] 1922-től pedig custos.^[15] 1923-ban Egerbe került és igen sokféle területen működött: házfőnök, szemináriumi és székesegyházi gyóntató, gvardián, magiszter, Szent Ferenc harmadrendjének^[16] igazgatója lett. 1925-ben kultúr- és lelkigyakorlatos házat alapított, a Szent Ferenc Otthont. Egy évvel később ő lett a provincia valamennyi intézetének prefektusa. A Kapisztránus Tartomány Gyöngyösön megtartott káptalanja, 1928. július 26-án megválasztotta a rendtartomány főnökévé. Tartományfőnökként fogott hozzá szegénygondozási rendszere, az Egri Norma elindításához. Tartományfőnöksége alatt, 1929-ben indult el a magyar ferencesek kínai missziója, melynek központja a budapesti Pasaréti Ferences Rendház lett és a fővárosba helyezte a Kapisztránus provincia központját is. Mielőtt a ferencesek 1931-ben ismét provinciálist választottak, a rend generálisa, Bonaventura Marrani (1865–1947),^[17] arról értesítette a káptalant, hogy Oslay József Oswald nem választható meg újra tartományfőnöknek, mivel figyelmét egészen a szegénygondozásnak kell szentelje, ezért a generális Szécsénybe helyezte. Itt közel volt az új ferences női közösség Ludányhalásziban levő noviciátusához, így a szegénygondozás vezetője és a nővérek lelki igazgatója lett. A következő években hitszónokként és a szegénygondozás apostolaként bejárta az egész országot. 1937-ban Szegedre helyezték és egyben felmentették a Ferences Szegénygondozó Nővérek igazgatói tiszteiből. E tény országos megdöbbenést keltett, mivel ekkorra a Norma már országszerte elterjedt és működött,^[18] ám Leonardo Bello (1882–1944)^[19] generális nem adott magyarázatot.

1941-től Oslay Pasaréten élt, majd 1943–1948-ig ismét egri házfőnök lett, plébános és a ferences harmadrendiek igazgatója. 1947-ben Czapik Gyula (1887-1956)^[20] egri érsek érseki tanácsossá nevezte ki, ám 1948-ban ismét Pasarétre helyezték, ahol hivatalosan gyóntatóként működött, egészen 1959 márciusáig. Ekkor a Mártírok úti^[21] rendházba helyezték. Itt ünnepelte pappá szentelésének 60. évfordulóját, a gyémántmisét. A Széher úti kórházban halt meg 1962. szeptember 9-én. Szabó Imre (1901–1976),^[22] esztergomi segédpüspök temette 1962. szeptember 13-án, a Farkasréti temetőben. Temetésén számos egyházi előljáró, püspök vett részt és természetesen a Ferences Szegénygondozó Nővérek immár feloszlott közösségének több mint száz tagja.^[23]

Oslay Oswald és a szociális igazságosság

A Magyar Ferences Levéltár anyagában Oslay Oswald több írása is olvasható, ezek egyike a szociális igazságosságot boncolgatja.^[24] Ebben a rendalapító kitér a személyek eltulajdoníthatatlan jogaira, úgy mint életjog, észjogok, munkához való jog, örömjog, erkölcsjog, vallásjog, becsületjog. Az állam szociálpolitikájában, szociális tevékenységében morális és karitatív elveket lát szükségesnek. A morális elvek alapján szükséges az anyák és csecsemők, a gyermekek, ifjak és alkalmazottak, a munkanélküliek és munkaképtelenek védelme, míg a karitatív elvek a gyógyíthatatlanok életvédelmében nyilvánulnak meg.

Leszögezi, az ember társas lény,^[25] ezt a Bibliából igazolja.^[26] Az élet minden területe közösségi, az egész társadalom egymásra szorul, az egész világ egymással társul. A szociális természetet maga Isten oltotta belénk. Az ember „társasulási ösztöne” eltompíthatatlan és elpusztíthatatlan. Ezt a társasulási ösztönt a Szegénygondozó Nővérek nemhogy eltompítani, de épp kiélesíteni akarják, mindenkinek javára: Nemcsak magamnak élni, hanem másoknak javára lenni. Bár az ember társas lény, nem olvadhat fel a társadalomban, mindig egyed marad.^[27] Egyedként pedig belerögzül abba a tájba, közegbe, amelyben létrejött, ha ebből kiszakítják, megsínyli.^[28]

A személy, mint a társadalom kimagasló eleme, védelemre szorul. Ehhez pedig embervédelmi politika kell, ami már Krisztusi eszme. Megelőző, preventív, szociális védelmet és posztventív, utólagos, karitatív védelmet egyaránt adni a személynek – tulajdonképpen ez a Szegénygondozó Nővérek kettős feladata. A társadalomnak egyedi és közösségi aspektusa is van: biztosítani a testi életet, segíteni az értelem kiművelését, a megfelelő munkához jutást, az esztétikai élményeket, a vallásos viszonyt Istennel, a megbecsülést. Mindezt a szociális társadalomnak kell biztosítani, ez volna az elérendő cél, a „szociális célmagaslat.” De az önzetlen krisztusi szeretet, a karitás és az önfeláldozó hősiesség ettől még messze van. Aki szegénygondozó nővér, az minden emberrel társul, de a társadalomban sosem olvadhat fel.

Ezután értekezik a legkisebb társadalmi társaság, a család szerepéről. Eszerint a család a társadalom élő szerve, Isten-rendelte intézménye, a társadalom fennmaradására, élet születésére és az emberi személyiség kibontakoztatására. A család egyben erkölcsi testület, ahol férfi és nő „egy testté lesznek,”^[29] s amelyben a gyermek, a hűség és a személyesség alapvetések. Mivel a család ugyanakkor a társadalom szerve is, ezért a családnak, a házasságnak nagy jelentősége van a társadalmi életre nézve is.^[30] Mivel pedig pedig a társadalom alapjai és szegeletei a családok, a szegénygondozó nővérek pedig a társadalom

elesettjeinek felemelésén munkálkodnak, így rendkívül jól kell ismerniük a család belső, társadalmi, vallási életét.

Oslay ezután a kor népszerű társadalmpolitikai gondolata, a hivatásrendiség felé fordul. Úgy gondolja, aki a szociális munkában jót és jól akar cselekedni, annak ismernie kell a társadalmi osztályokat, az állásrendeket, s ezek közé szeretetet és békét kell vinni és mindenképp ki kell zárni az önzést. A nagy feladat, a pogány társadalmat evangéliumi eszmékkel és krisztusi elvekkel felemelni, nemesíteni, az önzés helyébe az önzetlen Isten-szeretetet tenni, mert Krisztus társadalmában nincs személyválogatás, nem az a lényeges különbség, hogy valaki szolgálja vagy szabad, iparos vagy tanár, görög vagy szláv. Az igazi különbség az, hogy valaki Krisztus kegyelmében vagy Krisztus kegyelme nélkül él.^[31]

Az Egri Norma alapítása és működése

A nyugat-európai szegénygondozásban a 20. század első felében nagyjából kétféle alapmodell létezett és működött. A zárt rendszerű, angol modell, amely dologházakba kényszerítette a szegényeket és a nyílt rendszerű, német modell, amelyben az esetek legnagyobb részében otthoni szegénygondozás folyt. Az angol modell gyökerei egészen az I. Erzsébet által 1601-ben kiadott Poor Relief Act-ig nyúlnak vissza.^[32] Ezen első szegénytörvény szerint a szegénygondozás a községek feladata volt. Megkülönböztették az érdemes (idősek, fogyatékkal élők, betegek, gyerekek) és érdemtelen (munkakerülők, csavargók, koldusok) szegényeket. A pénzben, élelemben, ruhában adott segélyek mellett már a XVII. század végén felállították az első dologházakat is – elsőként Bristolban – a munkaképes szegények számára. E házakra ekkor még nem volt egységes törvényi szabályozás, gyakorlatilag az a település hozta létre ezeket, amelyik akarta. 1723-ban viszont az angol parlament elfogadta a dologház törvényt, amely szerint az a szegény, aki segílyt akar kapni, köteles dologházba menni és ott dolgozni. 1723 és 1750 között mintegy 600 községi dologház épült, amelyek azonban rendkívül költségesen működtek.

1834-ben elfogadták az új szegénytörvényt, amely nevében kiegészítésként, valójában egészen új törvényként jelenik meg.^[33] E törvény értelmében létrejött a Szegényügyi Bizottság, amelynek tagjai felügyelték a szegénysegélyezést. Minden községnek dologházat kellett építenie, amely község ehhez túl kicsi volt, más községekkel közösen épített egyet. Az immár kötelező dologházakban általában nyomorúságos körülmények között éltek és dolgoztak az emberek. A dologházakba kényszerített munkaképes szegények olcsó munkaerőt jelentettek. Bár a XX. század elejére a dologházak jórészt idős és munkaképtelen szegények menedékei lettek, a szegénytörvények Angliában hivatalosan csak 1948-ban

szűntek meg.

A dologházak életéről szemléletes és fájdalmas képet festenek az angol író, Charles Dickens művei. Dickens 1838-as *Twist Olivér*-jében így ábrázolja a dologházak sivár valóságát:

Olivér, az egyházi biztatására, mély meghajlással köszönte meg az uraknak, hogy ezentúl a művelődését és a hasznos mesterséget ilyen szerencsésen egyesítő kóctépéssel foglalkozhat majd, aztán gyorsan kituskolták; egy nagy hálóterembe vitték, ahol durva, kemény fekhelyen lassan álomba sírta magát. [...] Az egyházközségi tanács tagjai valamennyien rendkívül bölcs, komoly gondolkodású, nagy tudású férfiak voltak. [...] Meghozták tehát azt a döntést, hogy ezentúl minden szegény ember szabadon választhat (mert ők senkit nem akarnak kényszeríteni, ők aztán nem) az intézetben való lassú éhhalál és a gyorsabb között, ami az utcán várt rájuk. Evégből szerződést kötöttek a vízművekkel, hogy lássa el a dologházat korlátlan mennyiségű vízzel; meg egy malommal, hogy szállítson nekik időnként egy kevés zablisztet; s elrendeltek napi háromszori étkezésnek egy-egy tányér híg zabkását, ráadásul hetenként kétszer egy fej hagymát és vasárnaponként egy fél zsemlét.^[34]

A szegénygondozás másik pólusa a németországi nyílt szegénygondozás volt. A modell a Rajna-vidéki^[35] Elberfeld^[36] volt, ahol az 1852-ben bevezetett elberfeldi rendszer szolgált az Egri Norma egyik mintájaként. Elberfeldet szegénygondozási kerületekre osztották, a szegénygondozást pedig önkéntesek végezték. A nyílt szegénygondozás mellett a zárt rendszer intézményei is jelen voltak: szegényház, árvaház, menhely, kórházak. Hamar kiderült viszont, hogy az önkéntesek munkája nem elegendő. Az elberfeldi rendszert Rudolf Schwander, Straßburg polgármestere fejlesztette tovább. A decentralizált elberfeldi rendszert centralizálták, a segélyezés mértékét és módját központilag határozták meg és az önkéntesek mellett fizetett segítőket alkalmaztak.^[37] Végül Frankfurtban jött létre az állami/hatósági és a magánjótékonykodás olyan vegyülete, amely később az Egri Norma működésében is megjelent.

Az Egri Norma alapítója Oslay Oswald, példának tekintette a külföldi szegénygondozási modelleket – különösen a német rendszert – és mindegyikből átvette azok legjobb elemeit, hogy egyetlen rendszerré gyúrja őket össze.^[38] Oslay felismerte, hogy a szociális erők széttagoltak, így működésképtelenek. Az 1927-ben alapított Egri Normában alapvetően egy vegyes szegénygondozási modellt képzelt el, amelyben állami, helyi (városi), egyházi szervezetek és önkéntesek működnek együtt.^[39] Egy ilyen újszerű szegénygondozási elképzelés felkeltette az állam érdeklődését is.

Vass József (1877–1930)^[40] népjóléti és munkaügyi miniszter kezdeményezésére 1926. október 24–30. között ülésezett az Közegészségi és társadalompolitikai Országos Értekezlet, amely megvitatta a korszak számos fontos szociális, társadalmi, társadalombiztosítási, munkaügyi, közegészségügyi kérdését.^[41] Az értekezlet egyik kiemelt témaköre volt a Szegényügy és közjótékonyosság. E téma arra volt hivatott, hogy felmérje, miként viszonyulnának a korszak szociálpolitikai szakemberei egy újszerű, állami, társadalmi és egyházi összefogáson alapuló, preventív szegénygondozási forma bevezetéséhez.^[42] Kiderült, hogy bár az értekezleten a korszak legjelesebb szociálpolitikuskai vettek részt, a szegényügyet a legtöbben vagy egyáltalán nem ismerték, vagy pusztán szeretetházak működésével orvosolható problémaként kezelték.^[43] Talán ezen értekezlet és a szegényügy hűvös fogadtatásának következménye, hogy az új szegénygondozási modellt nem rögtön országos szinten vezették be.

Egerben Oslay elképzelése pártfogóra talált az egri érsek, Szmrecsányi Lajos (1851–1943)^[44] személyében. Oslay néhány rendtársát is beavatta szegénygondozási tervébe, majd „előkészítette” a várost: 1927 őszén konferenciabeszédek^[45] sorozatát tartotta az egri ferences templomban, melyek témája a szegény-kérdés, a szociális gondoskodás volt. E beszédekben elemezte a koldulás, a koldusok „működését” és azt az elképzelést, miszerint a koldusoknak szánt alamizsnát nem is a koldusok kezébe kell adni, hanem rendszeres adományként egy közös pénztárba befizetni,^[46] hogy onnan szervezett és különféle módon szétosztják a rászorulóknak között. Úgy gondolta, a szegénysegélyezés nem pusztán a társadalom feladata, de széles társadalmi összefogás nélkülözhetetlen a megoldásához. Evvel együtt szükségesnek érezte, hogy az új szegénygondozás vezetése egyházi kézben maradjon, ezért életre hívott egy ferences női szerzetesi közösséget, akik életüket egészen a szegények szolgálatának szentelik. Ezzel létrejött a Ferences Szegénygondozó Nővérek közössége. Az alapítók Páhok Mária, Mária Franciska nővér (1909–1973)^[47] és Kroumann Mária, Mária Magdolna nővér (?–1970)^[48] voltak.^[49] A közösség tagjai Krisztust akarták szolgálni úgy, hogy felkarolják a társadalom legelesettebbjeit, a koldusokat, a hajléktalanokat, az öregeket és mindazokat, akiknek senkijük nem volt és akik senkinek sem kellett.

Az új közösséget egész Eger segítette: Oslay beszédeinek hatására az egész város megmozdult, és valamiképp mindenki bekapcsolódott a Norma működésébe. Ennek nagyszerűsége éppen abban állt, hogy bár önmagában sem az állam, sem a társadalom, sem semelyik egyház nem volt elég erős, hogy a szegénységet felszámolja, a Norma összefogta ezeket és így, közösen és szervezeten már sikeresen küzdöttek a tömeges szegénység ellen. A Norma nem pusztán szegénysegélyezés, sokkal inkább szegénygondozás volt, mégpedig

egyszerre testi és lelki szegénygondozás.^[50] Trak Géza (1877–1936)^[51] egri polgármester lelkesen felkarolta Oslay kezdeményezését: már 1927 decemberében megalakult Egerben a Szegénygondozó Bizottság, melynek tagjai vallási és társadalmi hovatartozástól függetlenül vállalták a szükséges források összegyűjtését, a szegénykataszter összeállítását és elbírálását és a segélyek szétosztását.^[52] A Bizottság élén maga a polgármester állt.

Az Egri Norma hivatalosan 1928. január 2-án kezdett működni. Tulajdonképpen nyílt és zárt, vegyes, rendszeres és rendkívüli segélyezést valósított meg. Nyílt, mert az esetek legnagyobb részében otthoni szegénygondozás folyt, zárt, mert a teljesen magatehetetleneket, öregeket szeretetházakban gondozták. Vegyes segélyezés, mert a segélyezettek különféle formákban kapták az élethez szükséges javakat. Rendszeres, mert pl. a munkaképteleneket vagy a betegeket folyamatosan segélyezték és rendkívüli, mert az épp kereset nélkül lévőket is támogatták. Különféle ellátási, segélyezési formákat valósítottak meg: napi ebéd, napi kenyér, élelmiszer-adomány havonta, tüzelő, lakbérsegély, ruhaadomány, pénzbeli segély, egyéb/rendkívüli segély.^[53]

Az Egri Norma szegénygondozási rendszere három pilléren nyugodott: együttműködött benne a Szegénygondozó Hivatal és a Szegényügyi Bizottság az állam oldaláról, az Adománygyűjtő Hölgybizottságok, akik önkéntesek voltak és a Szegénygondozó Nővérek, mint egyházi közösség.

A Szegénygondozó Hivatal végezte az adminisztrációt és képviselte várost, a hatóságot.^[54] A Hivatal nyilvántartotta a város segélyre szoruló szegényeit, felvette adataikat, lakáskörülményeiket, ezek után környezettanulmányt rendelt el, elbírálta a támogatási igényt, majd évente jelentést készített az elvégzett munkáról. De ennél még többet is tett, igyekezett bizalmi kapcsolatot kiépíteni a rászorulókkal és a Hivatal között.^[55]

Az Adománygyűjtő Hölgybizottságok gyűjtötték össze a Norma működéséhez szükséges adományokat.^[56] „A koldusnak ne adakozzék senki!”^[57] – ez volt a Norma egyik alapja. Amit neki adnál, add rendszeres adomány formájában a városnak, ez majd szétosztja a rászorulóknak között. A várost 24 kerületre osztották^[58] és a Hölgybizottság tagjai gyűjtőkönyvvel járták a számukra kijelölt területet, amely általában néhány utcát jelentett.^[59] Ám az adományok összegyűjtése nem volt egyszerű. Volt, ahol szívesen fogadták őket, mások teljesen elutasították a „koldusváltás” megfizetését. Sok alázat, türelem, empátia kellett a munkájukhoz. Az adakozók, attól függően, hogy magányszemélyek, esetleg üzletek voltak, a várostól kaptak egy táblát: „Koldusok! Alamizsnánkat a városi Szegénygondozó Hivatal kezeli!” vagy „Tilos a koldulás! Az üzlet tulajdonosa a szegénysegélyezést havonként megváltja!” szöveggel. E táblákat kitették a házakra, lakások ajtóira, üzletekre, így akarván

elkerülni a koldusok kéregetését.^[60] Ha úgy hozta a szükség, a Szegénygondozó Nővérek is besegítettek az adományok összegyűjtésébe és ők maguk is járták az utcákat, akár a vidéket is, a kellő mennyiségű adomány érdekében.

A Norma működésének alapja azonban egy olyan közösség volt, amely hivatásszerűen végezte a szegénygondozást: ők a Ferences Szegénygondozó Nővérek.^[61] A Nővérek végezték a tulajdonképpeni munkát: felkutatták a szegényeket, gondosan kivizsgálták a beérkezett szegénységi jelentéseket, környezettanulmányt készítettek, majd megállapították a segélyezés mértékét és formáját, a segélyezett rászorultsági foka és szükségletei mértékében, hogy sem ellátatlanság, sem pedig túlsegélyezés ne lehessen.^[62]

A rendszert a Szegényügyi Bizottság fogta össze, amely koordinálta az adománygyűjtést és megfogalmazta a Norma működésének alapelveit, programját. Elnöke a mindenkori polgármester volt, tagjai a szegényügyi előadó, a jótékonyági egyesületek, felekezetek küldöttei, a tisztiorvosok, a rendőrkapitányság vezetője és esetleg az Adománygyűjtő Hölgybizottságok tagjai.^[63]

Az Egri Norma újszerűsége abban állt, hogy összefogta mindazokat a jótékonykodó egyesületeket, amelyek eddig egymástól függetlenül működtek és összehangolta tevékenységüket. Olyan, eddig nem létező együttműködést valósított meg, amely valódi közösségteremtő erő volt. Tulajdonképpen a város közös problémáját, a koldulást, a város közösségben akarta megoldani. A Norma személyes kapcsolatot hozott létre a rászoruló szegények és az őket segítők között. Kiemelkedő szerepe volt a nővéreknek, akik minden szegényben Krisztust látták és nemcsak testi, de lelki gondozást is végeztek. Sokféle világi és egyházi programot szerveztek, szeretetet, elfogadást adtak, emberi méltóságot építettek fel.^[64]

Bár a Norma nem tudta a koldus-kérdést teljes egészében megszüntetni, mégis, Eger sikere a szegénygondozásban hamar országos hírré tett és egymás után több városban is bevezették az Egri Norma rendszerét.^[65] Végül Kozma Miklós (1884–1941)^[66] belügyminiszter 1936-ban országosan kötelezővé tette a városokban (Budapesten minden kerületben) és a nagyobb községekben a Norma bevezetését; ezzel az Egri Norma *Magyar Norma*^[67] lett.

A Ferences Szegénygondozó Nővérek Kongregációja – az alapítás évei

„A Szegénygondozó Nővérek Társulata úgy jelentkezik a világ előtt, mint új evangéliumi tanács, új isteni tanács és eszme, mely szerint a Társulat tagjai minden egyes szegénykének

szolgálatába szegődnek, azokat úgy óhajtják szolgálni, mint uraikat és úrnőiket, s ezzel a szamaritánusi tevékenységet a társadalom legkisebbjei felé kiterjesztik. E kiterjesztés hármasság irgalmassági kört óhajt megindítani az Egri Normában (szegénygondozók, adománygyűjtők s adakozók körét), hogy minél többen legyenek a világon irgalmasak, hogy általa irgalmasságot, nagyobb kegyelmet, s a bűnök elengedését nyerjenek!!!! Ebben a munkában a Társulat áldozatosságra teszi a IV. fogadalmat.”^[68]

A közösség kifejezetten azért jött létre, hogy az új szegénygondozási rendszeren, az Egri Normán keresztül a társadalom elesettjeit szolgálja. Az alapítás nem ment könnyen. Bár az alapító, Oslay Oswald valószínűleg kezdettől úgy gondolta, a szegénygondozó munkát egy kifejezetten erre alapított szerzetesközösségre kellene bízni, mivel a szegénygondozást nem egyszerűen karitatív módon kívánta megszervezni, egy új szerveződő közösség nővéreinek száma egyszerűen nem lehetett elégséges egy ilyen nagy horderejű és rengeteg embert kívánó program megvalósításához.^[69]

Az első nővérek

Az új közösség első nővérei, akik főleg a Szent Ferenc Harmadik Rendjéből érkeztek, 1930. szeptember 14-én kezdték meg a noviciátust.^[70] Páhok Mária, Franciska nővér, Tóth Teréz, Heléna nővér, Bóta Rozália, Januária nővér, Pataki Erzsébet, Filippa nővér, Koblichke Aurélia, Julianna nővér, Havasi Rózsa, Kamilla nővér, Wendl Erzsébet, Márta nővér, Kósa Anna, Alexandrina nővér, Holló Matild, Flóra nővér, Vajda Ilona, Klára nővér, Hamar Erzsébet, Róza nővér, Turtsányi Edit, Marianna nővér, Győri Ilona, Grácia nővér, Lukács Paula, Alojzia nővér, Bíró Júlia, Borbála nővér, Judt Stefánia, Rozália nővér, Fedrich Teréz, Ágnes nővér, Polszki Irma, Tekla nővér, Gaál Julianna, Ambrózia nővér, Kolonits Margit, Antónia nővér, Kádár Magda, Emerika nővér, Füzesi Anna, Krescentia nővér.^[71] A noviciátusba lépő nővérek sorrendje a szegénygondozásba lépésük sorrendjét mutatja, eszerint a későbbi rendfőnök, Páhok Mária, Franciska nővér^[72] került először kapcsolatba az Egri Normával. A listát az alapító, Oslay Oswald állította össze és küldte el Szmrecsányi Lajos, egri érseknek, 1930. szeptember 9-én. Ebből kitűnik, hogy a jelöltek szinte kivétel nélkül már hosszabb-rövidebb ideje az egri szegénygondozásban dolgoztak.^[73] Oslay levelében kérte az érseket, fogadja el a leendő novíciákat, akiket ő mind személyesen ismer és „lelkiismerete nyugodt szavával” ajánl.^[74] A noviciátusra Oslay szigorú klauzúrát kért. Az érsek válaszában jelezte, hogy a beöltözési szentmisét maga fogja celebrálni 1930. szeptember 14-én, vasárnap reggel 9 órakor. Egyben arról is tájékoztatta Oslayt, hogy kinevezi a Társaság igazgatójává, és rendes gyóntatójává.^[75] Bízató szavakkal bocsátotta útjára az új közösséget: „Bizton remélem, hogy Ft. Atyaságod ennek a korszerű és nagyra hivatott intézménynek további fejlesztésén és

felvirágoztatásán is az eddigi ernyedetlen buzgalmával fog fáradozni, s így a társaság nem csak székvárosomnak, hanem a szociális bajokban sínylőddő egész országunknak is nagy javára fog szolgálni.”^[76]

Arról, hogy Oslay már szabályzatot is alkotott a nővérek számára, egy 1930. november 5-én kelt levélből értesülünk, melyet a rendalapító Stefánia hercegnőnek^[77] írt. A levélben Oslay tájékoztatta a királyi hercegnőt a szegénygondozó nővérek önfeláldozó munkájáról a szegények között, az egri szegénygondozás rendszeréről és működéséről, és egyben kérte a királyi hercegnő támogatását.^[78] Az egyházmegyei jogon működő Ferences Szegénygondozó Nővérek részére készült szabályzatot^[79] Szmrecsányi érsek 1931. február 3-án kelt levelében hagyta jóvá.^[80]

Az új közösség 1931-ben házat vásárolt Ludányhalásziban,^[81] ahol a rend noviciátusát készültek megnyitni.^[82] Közben az első novíciák lassan újoncévük végéhez közeledtek. Húsz nővér töltötte ki az újoncét,^[83] amely 1931. szeptember 15-én járt le, ők pedig egy évre szóló egyszerű fogadalomra készültek. A fogadalom kivételével Szmrecsányi érsek Ivánovich Emil (1874-1946)^[84] apátkanonokot bízta meg. A fogadalomtétel 1931. szeptember 15-én le is zajlott. „Az a mély áhítat, s a könnyekig való meghatottság, mellyel a nővérek a szertartás alatt viselkedtek, azt a reményt nyújtják, hogy bennük az egyház a szegények gondozására hasznos munkásokat nyert.”^[85] Szmrecsányi érsek egyben kérte Serédi Jusztinián (1884-1945)^[86] bíborost, engedélyezze, hogy a Szegénygondozó Nővérek újoncházát Ludányban^[87] megnyithassa, mivel ez az Esztergomi Egyházmegyéhez tartozott.^[88]

Közben, az Egri Norma sikerét látva, elkezdtek érkezni a kérések Oslay atyához illetve Szmrecsányi érsekhez, hogy az újonnan fogadalmat tett nővérek Eger mellett más városokban is letelepedjenek, ott megvalósítva a szegénygondozás egri rendszerét.^[89] Baja,^[90] Kecskemét, Szolnok,^[91] Gyöngyös voltak az első városok, ahol az új rendszerű szegénygondozás meghonosodott. A nővérek dispositióját^[92] Oslay atya terjesztette Szmrecsányi érsek elé, 1931. szeptember 12-én, vagyis még a fogadalomtétel előtt.^[93] Eszerint az egri házfőnök Mária Flóra nővér, a ludányi újoncházat Mária Kamilla nővér vezeti, a novicmesternő^[94] pedig Mária Franciska nővér lenne. A bajai ház élére Mária Januária nővér, a gyöngyösi élére Mária Heléna nővér, a kecskeméti élére Mária Emerika, a szolnoki élére pedig Mária Márta nővér kerülne. Az érsek 1931. szeptember 15-én jóváhagyta a kért helyezéseket és buzdító szavakkal indította el a fiatal közösséget: „Mikor az új Társaság első fogadalmas tagjai a krisztusi irgalmas szeretet jegyében átveszik nagyfontosságú munkakörüket, buzgón kérem a jó Istent, hogy tegye gyümölcsözővé a Társaság áldozatos munkáját.”^[95]

Miközben az első fogadalmas nővérek kirepültek, máris újabb újoncok érkeztek. Oslay Oswald már 1931. szeptember 17-én jelezte Szmrecsányi érseknek, hogy a Nővérek újabb noviciátust indítanak, ezúttal huszonhét jelölt, kik már korábban a szegénygondozásban dolgoztak, szerzetesként folytatnák hivatásukat. Az újoncok beöltözésére Oslay atya ismét az érseket kérte.^[96] Az érsek azonban figyelmeztette Oslay atyát, hogy a felvétel immár a rendfőnök dolga, illetőleg felmerült a harminc évnél idősebb majdani rendtagok felvétele csakúgy, mint a megfelelő képzettség hiánya, illetve a túl hosszú jelöltség is. Bár tudomásul vette a megelőző lelkigyakorlatot, a beöltözést csak a hiányosságok pótlása után engedélyezte.^[97] Oslay 1931. szeptember 30-án válaszolt az érseknek, mely levélben igyekezett tisztázni a korábban aggályos körülményeket^[98] és kérte az érseket, vállalná-e ismét a novíciák beöltöztetését. Az érsek megadta az engedélyt az újabb beöltözésre, és megbízta Ivánovich Emilt, hogy végezze el a szertartást, 1931. október 3-án, a rend egri házában kápolnájában.^[99] Ám Oslay Oswald október 4-én kelt levele szerint a beöltözési szertartást^[100] végül ő vezette, mégpedig a ludányi templomban.^[101] A nővérek még ezévi, budapesti megtelepedését is engedélyezte mind Hanauer püspök, mind Serédi bíboros.^[102]

A következő években nem emelkedett drámaian a beöltöző nővérek száma.^[103] Ám az ellátandó munka, amelynek elvégzésére országszerte hívták őket, folyamatosan növekedett. „A munka, amely mindannyiunk számára személyes élmény volt és részleteiben gyönyörű” írja Mária Gizella nővér visszaemlékezésében.^[104] Tulajdonképpen ez volt az Egri Norma egyik legnagyobb nehézsége: ott működött igazán jól, ahol a Szegénygondozó Nővérek közössége is részt vett benne. Ők azonban nem álltak rendelkezése korlátlan számban. Nem feledkezhetünk meg arról, hogy milyen fiatal is volt ez a közösség, természetes, hogy nem volt még nagy számú rendtagság.

Az első házak

Az Egri Norma természetesen Egerben^[105] indult meg először, 1928 januárjában.^[106] A Szegénygondozó Bizottság első elnöke Trak Géza polgármester, igazgatója Roznik Rajnér (1887–1965),^[107] a ferencesek egri házfőnöke volt. A Bizottság további tíz tagja közül kiemeljük Mária Kamilla nővért,^[108] aki a Szegénygondozó Nővéreket képviselte és egyben a Bizottság jegyzője volt, dr. Petró Kálmán,^[109] országgyűlési képviselőt, dr. Czigler Henrik (?–1932),^[110] városi főorvost és Domán Béla szabómestert,^[111] így érzékelhető, milyen vegyes összetételű volt a Bizottság, hogy a város minden lakosa között működni tudjon. Az Adománygyűjtő Hölgybizottság 64 tagja járta Eger utcáit, hogy a koldusok helyett, de a koldusok számára kolduljon.^[112]

Baján^[113] már az Egri Norma megtelepedése előtt is működött szegénygondozó rendszer, így

amikor a Nővérek^[114] is megkezdték munkájukat, tulajdonképpen folytattak a korábban bejártatott rendszert és új elemekkel egészítették ki.^[115] A Szegényügyi Bizottság elnöke itt is a polgármester volt.^[116] A Gyűjtőhölgyek jóval többen voltak mint Egerben,^[117] ebből is látszik, hogy itt már jól működő szegénygondozás folyt.^[118] Néhány hónappal később, 1929 szeptemberében, Esztergomban is megindult a Norma szerinti szegénygondozás. A Szegényügyi Bizottságban itt nem volt tag a polgármester,^[119] annak egyházi elnöke, Mátéffy Viktor (1881–1948)^[120] volt. A Gyűjtőhölgyek Esztergomban csak 25-en voltak.^[121] A kecskeméti szegénygondozás, amelynek működése 1929. november 1-jén indult meg,^[122] igazán különleges volt a korszakban, valódi ökumenikus jelleggel bírt. A Szegényügyi Bizottság elnöke a polgármester, Zimay Károly (1873–1962)^[123] mellett a Bizottság tagja volt többek között, a város főrabbija, a református főgondnok és a ferences házfőnök is. A szegénygondozó munkát pedig a katolikus nővérek és a református diakonisszák együtt végezték. Munkájuk anyagi alapját 150 (!) gyűjtőhölgy igyekezett megszerezni.^[124] A hatvani szegénygondozás 1929 decemberében indult meg. A Szegénygondozó Bizottság feje, Lévy Mihály (1862–1948)^[125] prépost-plébános munkáját egy meglehetősen nagy létszámú tagság segítette, ezért is különös, hogy a gyűjtőhölgyek mindössze 25-en voltak.^[126] Szolnokon,^[127] 1930 februárjában, hosszú tanulmányozás és a város felkészítése után kezdte meg működését az Egri Norma.^[128] A polgármester, dr. Tóth Tamás (1893–1941)^[129] rendkívüli elszántsággal vetette bele magát a szervezésbe.^[130] Némi újítást is bevezetett a rendszerbe, hisz a Szegényügyi Hivatalt városi intézményként hozta létre, mivel úgy gondolta, a szegénygondozó rendszernek elsősorban hatósági, városi jellegűnek kell lennie. E munkában nagy segítségére volt a 117 tagú Hölgybizottság.^[131] Az 1930. március 1-jén Gyöngyösön megindult szegénygondozást^[132] a polgármester, dr. Puky Árpád (1877–1959)^[133] által vezetett Szegényügyi Bizottság és 46 adománygyűjtő hölgy segítette.^[134] A Sátoraljaújhelyen megindult szegénygondozás^[135] is ökumenikus jellegű volt: a Szegényügyi Bizottságban, az elnöklő polgármester^[136] mellett helyet kapott a főrabbi, az evangélikus főesperes és a görögkatolikus főesperes, csakúgy, mint Habsburg Mária Alice főhercegnő (1893–1962).^[137]

A következő években a házak, a nővérekhez hasonlóan, egyre gyarapodtak: Szombathely polgármestere már 1931 őszén Mikes János püspök engedélyét kérte, a Szegénygondozó Nővérek városba telepítésére. A püspök támogatta a kérést, egyben jelezte ezt Szmrecsányi Lajos egri érseknek.^[138] Veszprém, Vác, Salgótarján, Győr, Pécs^[139] is csatlakoztak. 1931 novemberében a budapesti, Lipótváros-Lőportárdűlő Árpádházi Boldog Margitról nevezett plébánia is nővéreket kért, a „Caritas ügyek hathatós előmozdítása tárgyában kiküldendő nővérek” kapcsán.^[140] Szinte ezzel egy időben Újpest polgármestere, Semsey Aladár (1872–1950)^[141] négy szegénygondozó nővért kért, „[...] Újpest megyei város Szeretetházában elhelyezett százhuszonöt elaggott férfi és nő gondozására.”^[142] Bár egyelőre

négy nővért kért, ám mivel „az egri norma szerint való szegénygondozást 1932. év tavaszán valósítanám meg” mivel „[...] Újpest az országnak legnagyobb vidéki gyárvárosa, ahol legtöbb a gyári munkás és az élet hajótöröttje. Ha valahol, úgy Újpesten van legelsősorban szükség a szegénygondozó nővérek áldásos, lelkes munkájára.”^[143] A kérések, hogy a nővérek menjenek és segítsék a szegénygondozó munkát, folyamatosan érkeztek. Ám, ahogy korábban is írtuk, egy ilyen fiatal közösség, noha jelöltjei, novíciái évről évre jelentős számban voltak, nem tudott minden kérésnek eleget tenni.

Bár a nővérek is, a házak is sokasodtak, az Egri Norma pedig egyre ismertebb és elterjedtebb lett, a nővéreknek egy sajátos, belső problémával kellett szembesülniük: 1937-ben Oslay atyának távoznia kellett a szegénygondozás éléről, sőt, a nővéreket a Ferences Rend is ellökte magától. „Árvák vagyunk, nagyon árvák. Elvették tőlünk az áldott Alapító Atyánkat. [...] Lássák kis nővérek, a szent kongregációnk magárahagyatottságban él... megverték a pástort... Mi pedig rimánkodhatunk, senki meg nem hallja szavunkat [...] Mindenki elhagyott, mindenki elhagyott.”^[144] Ők mégis kitartottak és sohasem pártoltak el Szent Ferenc gondolataitól és Rendjétől.

A Norma 1944–45-ben, elsősorban anyagi források hiányában megszűnt működni, 1950-ben pedig a Szegénygondozó Nővérek közösségét is feloszlatták. Ma létezik egy Egri Norma Alapítvány, amely Eger város és a régió kulturális és történelmi örökségével, egészséges életmóddal, családsegítéssel foglalkozik és a Szegénygondozó Nővérek közössége is újjáéledt, de az Egri Norma, a régi módon, nem működik többé.

Végezetül álljanak itt a Főatya szavai arról, milyen lelkülettel akarta útjukra indítani a szegénygondozó nővéreket: „A lelki jóság az ő hivatásához tartozik a legszorosabban s Istenanyjukat csak úgy követhetik, ha tökéletesen jóságosak. Törekedjen tehát minden ferences szegénygondozó testvér arra, hogy a noviciátusi szent idő alatt a lelke teljen meg túláradásig a Szegénygondozók Társaságának szellemével. Hogy a noviciát(us) végén, mikor a munka terére lép, « körüljárván mindenütt jót cselekedjen » mint az Úr Jézus, aki a tökéletes jót tette. [Hogy] fönmaradjon mindig a ferences szegénygondozás. [Hogy] gyönyörűsége legyen a szegények testi és lelki előmenetele. [Hogy] hagyja figyelmen kívül a megátalkodottakat, a javíthatatlan rosszakat, akár a szegények között legyenek azok, akár nem. Kérje buzgón égi Atyját, legyen ő a jóknak nagy jutalma, s alázatosan esedezzen, hogy a bűnösöknek legyen irgalmas Istene.”^[145] „Minden Szegénygondozó Nővér legyen a Szentlélek temploma, amelyben nyitva áll az Atyához az ablak... ragyogó legyen [...] a templom belseje! ... Csak így lesz meg bennünk az Atya jósága, a Fiú irgalma, a Szentlélek szeretete, s az önmagunk iránti alázatosság szentsége. [...] Fölszegezve éljenek a szociális

bajok keresztfáján! Négy fogadalmuk legyen a négy szög, amelyek, ha fájnak is, de krisztusiasan vigasztaljanak is.”^[146]

Bibliográfia

Levéltári és sajtó források

Egri Főegyházmegyei Levéltár (EFL) Szmrecsányi György Szegénygondozó Nővérek 3 doboz

Magyar Ferences Levéltár (MFL). Oslay Oswald hagyatéka. 1-4. doboz

Egri népújság, 1927. december 7.

Nyomtatott források

Balogh Andor – Kovrig Béla (szerk.): *Társadalompolitikai feladataink. Az 1926. október 24–30-ig tartott közegészségügyi és társadalompolitikai országos értekezlet munkálatai*, Budapest, Franklin-Társulat Nyomdája, 1927.

Bartal Anna Mária: Szociálpolitika és nonprofit szektor a két háború között Magyarországon, in Paksi Borbála – Hegedűs Rita – Bozsonyi Károly (szerk.): *Szociológiai műhelytanulmányok, Colloquium*, Budapest, BKE Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, 1997, 23–49.

Dickens, Charles: *Twist Olivér*, ford. Bálint György, Ottlik Géza átdolgozásában, Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1957. <http://mek.oszk.hu/00300/00368/00368.pdf>

Diós István (szerk.) – Viczián János (szerk.): *Magyar Katolikus Lexikon*, Budapest, Szent István Társulat, 2004- <http://lexikon.katolikus.hu/>

Egerszegi Sándor: *Adatok a váci szegénygondozás történetéhez. Az Egri Norma Vácott 1931–1948.*, Vác, K. n., 2003.

Egerszegi Sándor: *Adatok a váci szegénygondozás történetéhez. Váci Páli Szent Vince Egylet (1888–1913) és a Váci Páli Szent Vince Szeretetegyesület (1923–1950) működése*, Vác, K. n., 2007.

Egresi Katalin: *Szociálpolitika Magyarországon. Nézetek, programok és törvények 1919–1939*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2008.

Egy Ferences Szegénygondozó Nővér feljegyzései Balogh M. Gizella nővér visszaemlékezései, Esztergom, Ferences Szegénygondozó Nővérek Kongregációja, 2015.

Merk Zsuzsa: *Szent Ferenc leányai Baján. Háztörténet 1929–1948. A bajai Ferences Szegénygondozó Nővérek feljegyzései*, Bajai dolgozatok 14., Baja, Türr István Múzeum Múzeumbarátok Köre Alapítvány, 2003.

Pálos Károly: *Szegénység, szegénygondozás* [előszó Mikes János], Szombathely, Pálos, 1934.

Petró Kálmán: *Az Egri Norma 1927–1932*, Tanulmány, Eger, Petró Kálmán, 1932.

Vargha Dezső: A Horthy-korszak két leghíresebb ínségnyhítési rendszere, az Egri és a Pécsi Norma, in Fülöp Miklós – Vonyó József (szerk.): *Történeti tanulmányok Dél-Pannoniából: A déldunántúli történészek II. regionális konferenciájának válogatott előadásai*, Pécs, 1988. december 18–19., Pécs, Magyar Történelmi Társulat–Pannon História Alapítvány, 1994, 126–136.

Vraukó Tamás: *Az angliai szegénytörvények, 1834–1914*, *Klió*, III. évf., 1994/1. 96–102.

Szakirodalom

Adriányi Gábor: *Az egyháztörténet kézikönyve*, München, Aurora Könyvek, 2000.

Adriányi Gábor: *A katolikus Egyház története a XX. században. Kelet-, Közép- és Dél-Európában*, Budapest, Kairosz Kiadó, 2005.

Beke Margit: *A magyar katolikus püspökkari tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1919–1944 között*, *Dissertationes hungaricae ex historia Ecclesiae*, München–Budapest, Aurora, 1992.

Cora Zoltán: Kovrig Béla és a produktív szociálpolitika, in Buhály Attila – Reszler Gábor–Szoboszlai György (szerk.): *Falak és választóvonalak a történelemben*, Nyíregyháza, Nyíregyházi Főiskola Történettudományi és Filozófia Intézet, 2014, 193–205.

Csepely György: *Szegénygondozás. Az egri norma*. Külön lenyomat Csepely György min. o. t. és P. Oslay Oswald O.F.M. cikkeiből. Budapest, Egri Ferences Szegénygondozó Nővérek, 1931.

- Csizmadia Andor: *A szociális gondoskodás változásai Magyarországon*; [a VIII. fejezet szerzője Cs. Rothermel Erika], Budapest, MTA Állam- és Jogtudományi Intézet, 1977.
- Csorna Kálmán: *A szegénygondozás Budapesten*. Budapest, Budapest Székesfőváros Házinyomdája, É. n.
- Esztergár Lajos: *Gyakorlati szociálpolitika. Pécs szabad királyi város szociálpolitikai beszámolója*, Pécs, Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, 1933.
- Esztergár Lajos: *A szociálpolitika tételes jogi alapja*, Pécs, Kultúra Könyvnyomdai Műintézet, 1936.
- Esztergár Lajos: *A szociális közigazgatás*, Budapest, Állami Nyomda, 1939.
- Esztergár Lajos: *A szociális munka útján*, Pécs, Kultúra Könyvnyomdai Műintézet–Mayer A. Géza és Társai, 1940.
- Esztergár Lajos – Somogyi Ferenc (közzéad.): *A magyar szociálpolitika feladatai. A vármegyei szociális tanácsadók és közjóléti előadók pécsi országos szociálpolitikai értekezletén elhangzott előadások*, Pécs, Kultúra, 1940.
- Ferge Zsuzsa: *Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből*, Budapest, Magvető Könyvkiadó. Gyorsuló Idő, 1986.
- Ferge Zsuzsa: *Fejezetek a magyar szegénypolitika történetéből*, Budapest, Kávé Kiadó, 1998.
- Ferge Zsuzsa: *Szociálpolitika és társadalom. Válogatás Ferge Zsuzsa tanulmányaiból*, Budapest, T-Twins Kiadó, 1991.
- Gergely Jenő: *A katolikus egyház története Magyarországon 1919–1945*, Budapest, Pannonica Kiadó, 1999.
- Gergely Jenő: *A püspöki kar tanácskozásai. A magyar katolikus püspökök konferenciáinak jegyzőkönyveiből, 1919–1944*, Budapest, Gondolat, 1984.
- Göllesz Viktor [összeáll.]: *Mozaikok a szociális gondoskodás hazai történetéből 1–2.*, Budapest, Szociális Munka Alapítvány, 1993–1997.

Gyáni Gábor – Kövér György: *Magyarország társadalomtörténete a reformkortól a második világháborúig*, Budapest, Osiris Kiadó, 1998.

Hámori Péter: „Szegények mindig lesznek veletek...”. *Tanulmányok a szociálpolitika történetéből*, Pázmány Társadalomtudomány 2., Budapest–Piliscsaba, LOISIR Kft., 2006.

Hay, J. R: *The Origins of the Liberal Welfare Reforms 1906–1914*, Studies in Economic and Social History, London, Macmillan Education, 1990.

Dr. Homolyai Rezső: *Városi önkormányzat. A városigazgatási politika vázlata*, Statisztikai Közlemények 95. Budapest, Budapest Székesfőváros Házinyomdája, 1943.

King, Steven – Tomkins, Alannah (ed.): *The Poor in England, 1700–1850: An Economy of Makeshifts*. Manchester–New York, Manchester University Press, 2003.

Kollega Tarsoly István (szerk.): *Magyarország a XX. században.*, I. kötet, Politika és társadalom, hadtörténet, jogalkotás. Szekszárd, Babits Kiadó, 1996.

Kollega Tarsoly István (szerk.): *Magyarország a XX. században.*, II. kötet, Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság, Szekszárd, Babits Kiadó, 1997.

Kovrig Béla: *Magyar társadalompolitika (1920–1945)*, Budapest, Gondolat Kiadó, 2011.

Kovrig Béla: *Szociálpolitika*, Budapest, Magyar Szemle Társaság, 1936.

Nyilas Mihály (vál. és szerk.): *Szociálpolitika-történeti szöveggyűjtemény*, Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület-ELTE TáTK Szociális Munka és Szociálpolitikai Tanszék, 2008.

Molnár Frigyes: *A szociális Egyház az emberért*, Budapest, Korda, 1935.

Muzslay István S. J.: *Az Egyház szociális tanítása*, Budapest, Márton Áron Kiadó, 1997.

Nagy Balázs Vince: *A veszprémi szegénygondozás az 1930-as években*, Veszprém megye Kincsestára 10.

Pik Katalin: *A szociális munka története Magyarországon*, Budapest, Hilscher Rezső Szociálpolitikai Egyesület, 2001.

Pölöskei Ferenc – Gergely Jenő – Glatz Ferenc (szerk.): *Magyarországi pártprogramok 1919-1944*, Budapest, ELTE-Eötvös Kiadó, 2003.

Puskely Mária: *Keresztény szerzetesség. Történelmi kalauz I-II.*, Budapest, Bencés Kiadó, 1995-1996.

Ragadics Tamás: Egyházi szociális tevékenység Magyarországon, *Szociális Szemle*, XII. évf., 2019/1-2, 77-90.

Stipta István: Adalék a Horthy-korszak szociális igazgatásának történetéhez: az Egri Norma. in Homoki-Nagy Mária – Hajdú József (szerk.): *Ünnepi kötet Dr. Czúcz Ottó egyetemi tanár 70. születésnapjára*, Szeged, Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2016, 599-606.

Dr. Szántó Konrád: *A katolikus egyház története I-III.*, Budapest, Ecclesia Kiadó, 1987.

Szilágyi Csaba (szerk.): *Szociális kérdések és mozgalmak Magyarországon (1919-1945)*, Budapest, Gondolat Kiadó-Barankovics István Alapítvány-Faludi Ferenc Akadémia, 2008.

Tomka Béla: *Szociálpolitika a 20. századi Magyarországon európai perspektívában*, Budapest, Századvég Kiadó, 2003.

Tomka Béla: *Európa társadalomtörténete a 20. században*, Budapest, Osiris Kiadó, 2009.

Tomka Béla: *Szociálpolitika – Fejlődés, formák, összehasonlítások*, Budapest, Osiris Kiadó, 2015.

Tomka Miklós – Goják János (szerk.): *Az Egyház társadalmi tanítása. Dokumentumok*, Budapest, SZIT, 1993.

Ungváry Krisztián: *A Horthy-rendszer és antiszemitizmusának mérlege – Diszkrimináció és társadalompolitika Magyarországon, 1919-1944*, Budapest, Jelenkor Kiadó, 2016.

Varga László: *Szociális reform és hivatásrendiség*, Budapest, Stádium Sajtóvállalat Rt., 1941.

Vargha Dezső: *Pécs thj. város szociálpolitikai tevékenysége, 1936-1944*, Pécs, Baranya Megyei Levéltár, 1985.

Hivatkozások

1. Ordo Fratrum Minorum, OFM. Assisi Szent Ferenc által, a XIII. században alapított koldulórend. <http://lexikon.katolikus.hu/K/Kisebb%20Testv%C3%A9rek%20Rendje.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑
2. 1937–1941 között. ↑
3. Fehér Júlia Klotild, Vincés nővér visszaemlékezése, Oslay Oswald temetése kapcsán, 1962. október 10-én írt levélben. <http://lexikon.katolikus.hu/F/Feh%C3%A9r.html> (Letöltés: 2021. október 26.) és Magyar Ferences Levéltár (MFL). Oslay Oswald hagyatéka. 1. doboz. ↑
4. A Ferences Rend minden kapcsolatot megszakított a nővérekkel, melyet szigorúan belső ügyként kezeltek és sem az egri érseknek, sem a bíborosnak nem engedtek beleszólást. E tiltás levéltári forrásainak felkutatása még a szerzőre vár. ↑
5. Oslay szerzetesi és papi életútja követhető azon a nyomtatványon, amelyen valamennyi szolgálati helye, az ott végzett munka és az ott töltött idő olvasható. MFL. Oslay Oswald hagyatéka, 2. doboz. ↑
6. Ma Szlovénia, Filovci. ↑
7. Magyar-horvát ferences rendtartomány, amelyet a rend 1900-ban megszüntetett. Az ebbe tartozó konventek egy része a mariánus (a Szeplőtelen Fogantatás tiszteletére alapított), egy része a kapisztránus (Kapisztrán Szent Jánosról nevezett), egy másik része pedig a Szent Cirill és Metód tartományhoz került. <http://lexikon.katolikus.hu/L/ladiszlait%C3%A1k.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑
8. Szent Oswald (604–641/42), a kora középkori angol-szász Northumbria királya volt, 633-tól haláláig. Országában a kereszténység igazi meghonosítója. <http://lexikon.katolikus.hu/O/Oszvald.html> és <http://justus.anglican.org/resources/bio/218.html> (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
9. Újoncév. A szerzetesrendbe lépés utáni 1–2 év. <http://lexikon.katolikus.hu/N/nov%C3%ADci%C3%A1tus.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑
10. Szerzetesrendekben a pappá szentelést megelőzi az örök fogadalom. ↑
11. A szerzetesrendekben az újoncok elöljárója. <http://lexikon.katolikus.hu/M/magiszter.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑
12. Házfőnök. <http://lexikon.katolikus.hu/G/gvardi%C3%A1n.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑
13. A karitás, mint mozgalom elindítójaként Páli Szent Vincét tiszteljük, aki a XVII. századi Franciaországban azokon a helyeken, ahol papként szolgált, megszervezte a szegénysorsú betegek ápolását és árva gyermekeket pártfogolt. Megalapította az Irgalmas Nővérek közösségét, szegények és betegek gondozására. Innen a Vincés Karitás név. <http://lexikon.katolikus.hu/V/Vince.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑
14. Elöljáró. <http://lexikon.katolikus.hu/D/definitior.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑

15. A tartományfőnök helyettese. <http://lexikon.katolikus.hu/C/custos.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑
16. Ez inkább a Ferences Világi Rendet jelentette, akik Szent Ferenc Reguláját követve, világi életükben kötődtek valamely ferences közösséghez.
<http://lexikon.katolikus.hu/F/Ferences%20vil%C3%A1gi%20Rend.html> (Letöltés: 2021. október 26.) ↑
17. Olasz katolikus pap, ferences szerzetes, a Ferences Rend 110. általános rendfőnöke, 1927–1933 között.
https://profilbaru.com/article/List_of_Ministers_General_of_the_Order_of_Friars_Minor (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
18. Sőt, ekkor már országos szinten kötelező volt, vagyis mind Oslay, mind a rendszer nagy sikere. ↑
19. Olasz katolikus pap, ferences szerzetes, a Ferences Rend 111. általános rendfőnöke, 1933–1944 között.
https://profilbaru.com/article/List_of_Ministers_General_of_the_Order_of_Friars_Minor (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
20. Magyar katolikus pap, 1939-től veszprémi püspök, 1943-tól haláláig egri érsek.
<http://lexikon.katolikus.hu/C/Czapik.html> (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
21. Ma Margit körút. ↑
22. Magyar katolikus pap. 1951-től esztergomi segédpüspök. 1969-től az esztergomi egyházmegye apostoli kormányzója (az esztergomi érsek, Mindszenty József, a budapesti amerikai nagykövetségen „tartózkodik”) <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szab%C3%B3.html> (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
23. Oslay Oswald életrajzi adatairól lásd <http://lexikon.katolikus.hu/O/Oslay.html> (Letöltés: 2022. december 21.), Merk Zsuzsa: *Szent Ferenc leányai Baján. Háztörténet 1929–1948. A bajai Ferences Szegénygondozó Nővérek feljegyzései*, Bajai dolgozatok 14., Baja, Türr István Múzeum Múzeumbarátok Köre Alapítvány, 2003. ↑
24. Szociális igazságosság, Valláserkölc, Krisztusi erénytan, Ferences Szegénygondozó Testvérek vallásélete, Lelkigyakorlatos beszédek. Írásai nagy része a Szegénygondozó Nővéreknek szól. MFL. Oslay Oswald hagyatéka, 1–4. doboz. ↑
25. Eus sociale – szociális lény. ↑
26. Gen 2, 18-23. ↑
27. Ugyanígy a szegénygondozó nővér sem olvadhat fel a közösségben. ↑
28. Ezeket az elveket Oslay a szegénygondozó nővérek működésébe, az Egri norma rendszerébe is beépíti. A szegénygondozásban nem az a cél, hogy a szegényeket kiszakítsák környezetükből, hanem saját környezetükben gondozták a rászorulókat. ↑
29. Gen 2, 24. ↑

30. Nem véletlen Oslay érdeklődése a család és a házasság intézménye iránt. 1930. december 31-én jelent meg XI. Pius pápa Casti connubii kezdetű enciklikája a keresztény házasságról. Figyelemmel a család és a társadalom mai helyzetére, szükségleteire, tévedéseire és bűneire. <https://regi.katolikus.hu/konyvtar.php?h=123> (Letöltés: 2021. november 25.) ↑
31. Az értekezés további részében a társadalom nagyobb közületei, a községek, járások, megyék társadalmi szerepéről, az államról, mint a társadalom legnagyobb közületéről, annak eredetéről, céljáról ír. ↑
32. A törvényt Angliában és Walesben vezették be. A törvény szövegét lásd: <https://www.workhouses.org.uk/poorlaws/1601act.shtml> (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
33. Poor Law Amendment Act (New Poor Law) A törvény szövegét lásd: <https://www.workhouses.org.uk/poorlaws/1834intro.shtml> (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
34. Dickens, Charles: *Twist Olivér*, ford. Bálint György, Ottlik Géza átdolgozásában, Budapest, Móra Ferenc Könyvkiadó, 1957. <http://mek.oszk.hu/00300/00368/00368.pdf>, 18. (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
35. Ma Észak-Rajna-Westfália tartomány. ↑
36. A város ma már nem önálló település: 1929-ben 4 másik településsel együtt Wuppertal része lett. ↑
37. Bizonyos értelemben itt születik meg a modern szociális munka. ↑
38. Bartal Anna Mária: Szociálpolitika és nonprofit szektor a két háború között Magyarországon, in Paksi Borbála – Hegedűs Rita – Bozsonyi Károly (szerk.): *Szociológiai műhelytanulmányok, Colloquamus*, Budapest, BKE Szociológia és Szociálpolitika Tanszék, 1997, 32. ↑
39. A Norma kidolgozásában társa Csepely György, miniszteri osztálytanácsos volt. ↑
40. Magyar katolikus pap, politikus. Teleki Pál első kormányában (1921–1921) először közéleti (tárca nélküli), majd vallás- és közoktatásügyi miniszter. Bethlen István kormányában (1921–1931) először vallás- és közoktatásügyi, majd 1922-től haláláig népjóléti és munkaügyi miniszter. 1924-től kalocsai nagyprépost. A lex Vass I. (1927) és a lex Vass II. (1928) szociálpolitikai törvények kidolgozója. <http://lexikon.katolikus.hu/V/Vass.html> (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
41. Az értekezletről témáival és előadásaival kapcsolatban lásd: Balogh Andor – Kovrig Béla (szerk.): *Társadalmpolitikai feladataink. Az 1926. október 24–30-ig tartott közegészségügyi és társadalmpolitikai országos értekezlet munkálatai*, Budapest, Franklin-Társulat Nyomdája, 1927. ↑
42. Bartal: *Szociálpolitika*, 33. ↑
43. Egresi Katalin: *Szociálpolitika Magyarországon. Nézetek, programok és törvények 1919–1939*, Budapest, Napvilág Kiadó, 2010, 66. ↑
44. Magyar katolikus pap, egri érsek (1912–1943). <http://lexikon.katolikus.hu/S/Szmrecs%C3%A1nyi.html> (Letöltés: 2021. január

10.) ↑

45. Szentmisével egybekötött lelkiyakorlatos elmélkedés; igehirdető műfaj<http://lexikon.katolikus.hu/K/konferenciabesz%C3%A9d.html> (Letöltés: 2022. január 10.)
↑
46. Petró Kálmán: *Az Egri Norma 1927–1932*, Tanulmány, Eger, Petró Kálmán, 1932, 8. ↑
47. A Ferences Szegénygondozó Nővérek közösségének egyik alapítója és első rendfőnöke. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4629/1930. ↑
48. A Ferences Szegénygondozó Nővérek közösségének egyik alapítója és helyettes rendfőnöke. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4629/1930. ↑
49. Érdekes, hogy bár mindketten pécsi származásúak, a Szegénygondozó Nővérek sosem telepedtek meg Pécssett. ↑
50. Pálos Károly: *Szegénység, szegénygondozás* [előszó Mikes János], Szombathely, Pálos, 1934, 71–73. ↑
51. Intze-Trak Géza 1924–1935 között Eger polgármestere. <http://lexikon.katolikus.hu/T/Trak.html> (Letöltés: 2021. augusztus 15.) ↑
52. *Egri népújság*, 1927. december 7., 2. ↑
53. Pl. tisztálkodási szerek, ágynemű, utazási segély illetve a téli hónapokban extra élelmiszer. ↑
54. *Egri népújság*, 1927. december 7., 76. ↑
55. Bartal: *Szociálpolitika*, 35. ↑
56. Az Adománygyűjtő Hölgyek így tulajdonképpen az Egri Norma „koldusai” lettek. ↑
57. Pálos: *Szegénység*, 84. ↑
58. Vargha Dezső: A Horthy-korszak két leghíresebb ínségnyhítési rendszere, az Egri és a Pécsi Norma, in Fülöp Miklós – Vonyó József (szerk.): *Történeti tanulmányok Dél-Pannoniából: A dél-dunántúli történészek II. regionális konferenciájának válogatott előadásai*, Pécs, 1988. december 18–19., Pécs, Magyar Történelmi Társulat–Pannon História Alapítvány, 1994, 127.
↑
59. Egerben 44 megbecsült, tiszteletreméltó hölgy kezdte meg e munkát. Petró: *Az Egri*, 15. ↑
60. Egerszegi Sándor: *Adatok a váci szegénygondozás történetéhez. Az Egri Norma Vácott 1931–1948*, Vác, K. n. 2003, 15. ↑
61. Sororum Pauperibus Succurrentium, SFPS. Alapításuk történetét ld. később. ↑
62. Pálos: *Szegénység*, 92. ↑
63. Bartal: *Szociálpolitika*, 35. ↑
64. Az Egri Norma. <http://www.szegenygondozo.ofm.hu/szegen2.htm> (Letöltés: 2021. 09. 15.) ↑
65. Baja – 1929. július 1., Esztergom – 1929. szeptember 1., Kecskemét – 1929. november 1., Hatvan – 1929. december 1., Szolnok – 1930. február 15., Gyöngyös – 1930. március 1., Sátoraljaújhely – 1930. december 1., Petró: *Az Egri*, 35–61. ↑
66. A Darányi-kormány belügyminisztere 1936–1937 között. ↑

67. <http://lexikon.katolikus.hu/M/Magyar%20Norma.html> (Letöltés: 2021. szeptember 15.) ↑
68. Valláserkölcseletünk. Kálvária-hegyen. III. kötet. MFL. Oslay Oswald hagyatéka, 1. doboz. ↑
69. Oslay egy 1931. december 22-én kelt leveléből kiderül, hogy a rendalapításkor magáénak tudta dr. Vass József, akkori népjóléti és munkaügyi miniszter támogatását: „[...] ne félj semmit Oswald, én mögöttem vagyok, anyagilag a kezdetén mindenben megalapozlak.” EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 6822/1931. ↑
70. Erre az engedélyt Rómából a Congregatio Negotiis Religiosorum Sodalium adta meg 1930. február 27-én. ↑
71. Valamennyi nővér első neve Mária, a Szűzanya tiszteletére. Az első nővérekről létezik egy kézzel írott és egy gépelt lista. A gépelt lista egy része nem látható, így a listáról még hiányzik egy nővér. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4629/1930. ↑
72. „Máriácska,” ahogy a rendben nevezték, s ahogy a mai nővérek is emlékeznek rá, Oslay Oswaldot annak pécsi tartózkodása során ismerte meg. ↑
73. A feljegyzésben az alapító valamennyi jelöltnél feltüntette ezt az adatot is. ↑
74. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4629/1930. ↑
75. Rendkívüli gyóntatóvá pedig Kőnig Kelemen, egri ferences házfőnököt nevezte ki. ↑
76. Szmrecsányi Lajos válaszlevele Oslay Oswaldnak. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4629/1930. ↑
77. Belgiumi Stefánia Klotild Lujza Hermina Mária Sarolta hercegnő (1864–1945): belga királyi hercegnő, Ferenc József császár és király néhai fiának és trónörökösének, Rudolfnak özvegye, később herceg Lónyai Elemér Ödön, magyar arisztokrata hitvese. ↑
78. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 6066/1930. ↑
79. Nyomtatásban nem jelent meg. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 599/1931. ↑
80. Uo. ↑
81. Nógrád megye ↑
82. Erre az engedélyt Serédi Jusztinián, EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek 3790/1931. ↑
83. Eredetileg 24-en öltöztek be, közülük négyen betegség miatt kiléptek. Oslay Oswald levele Szmrecsányi Lajos egri érsekhez. 1931. augusztus 29. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek 4388/1931. ↑
84. Magyar katolikus pap, teológiai tanár, apátkanonok. ↑
85. Ivánovich Emil levele Szmrecsányi érseknek. 1931. szeptember. 21. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4388/1931. ↑
86. Eredeti neve Szapucsek György. Magyar katolikus pap, bencés szerzetes, egyházjogász, teológiai tanár, bíboros, 1927-től haláláig esztergomi érsek.
<http://lexikon.katolikus.hu/S/Ser%C3%A9di.html> (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
87. Ludányhalászi. ↑

88. Serédi meg is adja az engedélyt, 1931. szeptember 9-én. ↑
89. A nővéreket a városok kérték, de megtelepedésükhöz az egri érsek és a helyi püspök/érsek engedélye kellett. ↑
90. Gróf Zichy Gyula kalocsai érsek (1871–1942) engedélyével. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4388/1931. ↑
91. Hanauer Á. István (1869–1942) váci püspök engedélyével. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4388/1931. ↑
92. Helyezés; egyházi előjárótól kapott rendelkezés bizonyos egyházi beosztásra. <http://lexikon.katolikus.hu/D/dispositio.html> (Letöltés: 2022. december 21.) ↑
93. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4554/1931. ↑
94. Az újoncok, novíciák előjárója. ↑
95. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4554/1931. ↑
96. Adamcsik Izabella, Barchetty Olga, Bujdosó Borbála, Deák Katalin, Dobozi Erzsébet, Eperjesi Mária, Garbacz Jolán, Hegedüs Erzsébet, Hevér Julianna, Kovács Erzsébet, Krohmann Magdolna (neve helyesen Kroumann; hamarosan a rend egyik előjárója lett), Locker Hermína, Molnár Rozália, Molnár Ilona, Majer Matild, Matuska Mária, Pálincás Otilia, Szabó Piroska, Szabó Margit, Sipos Katalin, Schmidt Mária, Stuhl Emilia, Tamás Mária, Tótpál Margit, Witterle Mária, Wittinghof Gabriella, Zombori Mária EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4816/1931. ↑
97. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4816/1931. ↑
98. A 30 éven felüli rendtagok estében kiemelte, hogy azok azért „maradtak le” az egy évvel korábbi beöltözésről, mert az egri, a bajai és a szolnoki szegénygondozásban dolgoztak. Azaz szolgálatuk miatt lépték át a 30. életévre vonatkozó korhatárt. ↑
99. Szmrecsányi érsek levele Ivánovichnak. 1931. október 1. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4943/1931. ↑
100. Wittinghof Gabriella kivételével mind beöltöztek. Az ő esetében édesanyja betegsége támasztott akadályt. ↑
101. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4943/1931. ↑
102. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 6556a/1931. ↑
103. 1933-ban 24, 1934-ben 23. ↑
104. *Egy Ferences Szegénygondozó Nővér feljegyzései Balogh M. Gizella nővér visszaemlékezései*, Esztergom Ferences Szegénygondozó Nővérek Kongregációja, 2015, 8. ↑
105. Négy nővér maradt Egerben, a ludányhalászi noviciátusba pedig két nővér került. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4554/1931. ↑
106. Már korábban elkezdett működni, 1927 szeptemberében. Petró: *Az Egri*, 33. ↑
107. Magyar katolikus pap, ferences szerzetes, teológiai tanár. ↑
108. Havasi Rózsáról életrajzi adat nem áll rendelkezésre. ↑

109. Az Egri Norma első öt évéről írt könyve a kor kiváló kordokumentuma. ↑
110. Egri orvos, tanár, Eger ügyvezető főorvosa, tiszti főorvosa. ↑
111. Domán Béláról életrajzi adat nem áll rendelkezésre. ↑
112. Petró: *Az Egri*, 33–34. ↑
113. Az egyházi engedélyt Zichy Gyula kalocsai érsek adta meg. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4388/1931. ↑
114. Négy nővér került Bajára. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4554/1931. ↑
115. 1929. július 1-jén kezdték meg munkájukat a nővérek. ↑
116. Vojnics Ferenc (1879–1962). Nevét 1931-ben Borbíró Ferencre magyarosította. Baja polgármestere 1915–1918 és 1921–1937 között. ↑
117. 108 gyűjtőhölgy járta Baja utcáit. ↑
118. Petró: *Az Egri*, 35–38. ↑
119. Bár dr. Glatz Gyula sem elnöke, sem tagja nem volt hivatalosan a Bizottságnak, annak működését és az esztergomi szegénygondozást végig támogatta. Ezt őrzik ma a nevét viselő Komárom-Esztergom Megyei Integrált Szociális Intézmény Glatz Gyula Idősek Klubja, Esztergomban. ↑
120. Magyar katolikus pap, prépost-plébános, Esztergom országgyűlési képviselője 1926–1934 között. ↑
121. Petró: *Az Egri*, 39–41. ↑
122. Három nővér kezdte meg a munkát. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4554/1931. ↑
123. Jogász, Kecskemét polgármestere 1922–1934 között.
<https://mek.oszk.hu/13100/13166/13166.pdf> 6; 29–30. (Letöltés: 2022. december 22.) ↑
124. Petró: *Az Egri*, 42–47. ↑
125. Magyar katolikus pap, hatvani prépost-plébános.
<http://lexikon.katolikus.hu/L/L%C3%A9vay.html> (Letöltés: 2022. december 22.) ↑
126. Részt vett benne a református lelkész felesége itt, vagyis itt is volt némi ökumené. ↑
127. Itt is három nővér kezdte meg a munkát. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4554/1931. ↑
128. A Nővérek kecskeméti és szolnoki megtelepedését engedélyezte Hanauer Á. István, váci püspök. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4388/1931. ↑
129. Jogász, keresztény politikus, Szolnok polgármestere 1925–1937 között.
<http://www.zounuk.hu/hu/wiki/toth-tamas-1893-1941> (Letöltés: 2022. december 22.) ↑
130. Ő lett a Szegényügyi bizottság elnöke. ↑
131. Petró: *Az Egri*, 50–58. ↑
132. Itt három nővér kezdte meg a munkát. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 4554/1931. ↑

133. Ügyvéd, Gyöngyös polgármestere 1919–1942 között. ↑
134. Petró: *Az Egri*, 59–60. ↑
135. Uo., 61–62. ↑
136. Dr. Orbán Kálmán. ↑
137. Habsburg-Tescheni Frigyes, osztrák főherceg és Isabella von Croÿ-Dülmen hercegnő lánya, báró Friedrich Heinrich Waldbott von Bassenheim felesége. ↑
138. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 1552/1931. Mikes püspök csak a szegényházban engedte a nővérek működését, városi szegénygondozásban nem. ↑
139. Bár itt, Esztergár Lajos polgármester elképzelései alapján, némileg másképp működött a rendszer, ezért is hívták Pécsi Normának. ↑
140. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 6083/1931. ↑
141. Jogász, politikus, miniszteri biztos, Újpest polgármestere 1922-1930 között.
<http://lexikon.katolikus.hu/S/Semsey.html> (Letöltés: 2022. december 22.) ↑
142. EFL Szmrecsányi. Szegénygondozó Nővérek. 6227/1931. ↑
143. Uo. ↑
144. Lelkigyakorlat a nyolcadik noviciátus számára. A lelkigyakorlatot, Oslay távollétében és a tiltásban, miszerint nem kommunikálhat a nővérekkel, a rendfőnöknő, Páhok Mária Franciska nővér, rendi előljáró vezette. MFL. Oslay Oswald hagyatéka, 1. doboz. ↑
145. Ferences Szegénygondozó Testvérek vallásélete. MFL. Oslay Oswald hagyatéka, 1. doboz. ↑
146. Valláserkölcseletünk. Kálvária-hegyen. III. kötet. MFL. Oslay Oswald hagyatéka, 1. doboz. ↑